

ถอดบทเรียนการสั่งสมภูมิปัญญาชาวบ้านในการบริหารจัดการความ
เสี่ยงทางกลีกรรรม กรณีศึกษาหมู่ที่ 3 ตำบลกรุงชิง

จังหวัดนครศรีธรรมราช*

LESSONS LEARNED FROM THE ACCUMULATION OF FOLK WISDOM
IN AGRICULTURAL RISK MANAGEMENT CASE STUDY MOO 3
KRUNG CHINGNAKHON SI THAMMARAT PROVINCE

กัลยารัตน์ ศิริรัตน์¹ และ ธมลวรรณ วีระบุญชร²

Kanlayarat Sirirat¹ and Thamonwan Theerabunchorn²

¹มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช

¹Nakhon Sri Thamarat Rajabhat University, Thailand

²มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร

²Phranakhon Rajabhat University, Thailand

Email: e_mail4fern@yahoo.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1.ศึกษากระบวนการเรียนรู้ปัญหาและวิธีการ
แก้ปัญหาทางกลีกรรรมจนนำไปสู่การสร้างโมเดลสั่งสมภูมิปัญญาของปราชญ์ชาวบ้านหมู่ที่ 3
ตำบลกรุงชิง จังหวัดนครศรีธรรมราช ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ สุ่มตัวอย่างแบบจำเพาะ
เจาะจง โดยมีจำนวน 1 ตัวอย่างที่มีคุณสมบัติตรงตามลักษณะต้องการศึกษา ใช้แบบสัมภาษณ์
เชิงลึกแบบไม่เป็นทางการ อาศัยเทคนิค ladderling technic ในการเก็บรวบรวมข้อมูล
วิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีวิเคราะห์เชิงเนื้อหา และนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์เป็น Input process
output แล้วนำมาสังเคราะห์เป็นโมเดลการสั่งสมภูมิปัญญาของปราชญ์ชาวบ้านในการจัดการ
ความเสี่ยงทางกลีกรรรมของปราชญ์ชาวบ้าน ม.3 ต.กรุงชิง จ.นครศรีธรรมราช

ผลการวิจัยพบว่า โมเดลการสั่งสมประสบการณ์การจัดการความเสี่ยงทางกลีกรรรม
ประกอบด้วย ปัจจัยนำเข้า ได้แก่ ผู้นำชุมชน การรวมกลุ่ม ความเป็นพหุสูตร การช่างสังเกต คิด

* Received 20 August 2024; Revised 1 September 2024; Accepted 29 October 2024

วิเคราะห์ การลงมือทำ ในส่วนกระบวนการ ได้แก่ กระบวนการเรียนรู้ 6 ขั้นตอน ได้แก่ ระยะที่ 1 ระยะสังสมปัญหา คือทำความเข้าใจว่าปัญหาที่เกิดขึ้นคืออะไร ระยะที่ 2 ระยะสังเกตปัญหา ระยะที่ 3 ระยะวิเคราะห์สาเหตุ ระยะที่ 4 ระยะรวบรวมองค์ความรู้ ระยะที่ 5 ระยะทดลองปฏิบัติ ระยะที่ 6 ระยะประเมินผล และปัจจัยนำออก ได้แก่ องค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ความเสี่ยงลดลง รายได้เพิ่มขึ้น แล้วจึงทำการประเมินผลการใช้ภูมิปัญญานั้นและนำภูมิปัญญานั้นพัฒนาต่อไป

คำสำคัญ: การสังสมภูมิปัญญา, ภูมิปัญญาชาวบ้าน, ความเสี่ยงทางกลไกกรรม, การจัดการความเสี่ยง

Abstract

This research article aimed to 1. Study the process of learning problems and methods of solving problems in agriculture until it leads to build up of wisdom of village philosophers and create a model show how the wisdom in agricultural risk was built. Using qualitative research methods. Purposive sampling was used and it was found that 1 sample having the characteristics required for study. Informal in-depth interviews were used using laddering techniques to collect data. Data were analyzed using content analysis. And the information obtained is analyzed as input process output and then synthesized into a model for accumulating the wisdom of the village philosophers in managing agricultural risks of village philosophers, Moo 3, Krung Ching Subdistrict, Nakhon Si Thammarat Province. From research it was found that the model for accumulating experience in agricultural risk management consists of input factors are community leaders, group integration, listening, observation, analytical thinking and action. The process consisted of 6 steps of the learning process compose of Phase 1: problem accumulation, phase 2: Problem observation phase, phase 3: Cause analysis phase, phase 4: Knowledge collection phase, phase 5: Practice trial phase phase, 6: Evaluation phase. and

the output include local wisdom, reduced risk and income increased. Then the use of that wisdom was evaluated and develop further.

Keywords: Accumulating wisdom, Folk wisdom, Agricultural risks, Risk management

บทนำ

ตำบลกรุงชิง ตั้งอยู่ ณ กิ่งอำเภอนบพิตำ จังหวัดนครศรีธรรมราช ห่างจากที่ว่าการอำเภอเป็นระยะทาง 20 กิโลเมตร ประกอบด้วยหมู่บ้าน 11 หมู่บ้าน กรุงชิงมีลักษณะทางกายภาพเป็นพื้นที่ในหุบเขา มีภูเขาล้อมรอบ มีป่าไม้อุดมสมบูรณ์ ทำให้อากาศเย็นตลอดทั้งปี ณ ปี 2560 มีประชากรจำนวน 8,881 คน ประกอบอาชีพทางการเกษตร ได้แก่ การทำสวนยางพารา สวนผลไม้และการทำไร่ รายได้ต่อคนต่อปีอยู่ที่ 45,000 บาท โดยประมาณ สำหรับพื้นที่ของหมู่ที่ 3 ตำบลกรุงชิงนั้น เป็นชัยภูมิที่มีทรัพยากรบุคลากรด้านการเกษตร และทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว ได้แก่ น้ำตกกรุงชิง ถ้ำคองหงส์ บ่อน้ำร้อน แก่งคลองกลาย น้ำตกคลองพันตาล (www.noppitam.go.th) ชุมชนหมู่ 3 ต.กรุงชิง จ.นครศรีธรรมราช แม้จะมีความเพียบพร้อมทั้งทรัพยากรบุคคลด้านการเกษตร และทรัพยากรที่ดิน อันมีแร่ธาตุอาหารที่อุดมสมบูรณ์ในการทำการเกษตรกรรม จึงทำให้ชาวบ้านมีทางเลือกในการเพาะปลูกพืชแตกต่างกันไป แต่พบว่าพื้นที่ดังกล่าว ประสบปัญหาความเสี่ยงกลไกกรรม นั่นคือเดิมทีนั้นชาวบ้านนิยมปลูกพืชเศรษฐกิจที่รัฐบาลส่งเสริม ในรูปแบบการปลูกพืชเชิงเดี่ยว จึงทำให้เกิดความเสี่ยงขึ้น เนื่องจากเมื่อถึงฤดูกาล ผลผลิตออกสู่ตลาด แต่ละสวนหรือไร่ก็จะมีการเก็บเกี่ยวพร้อมกัน ส่งผลให้ผลผลิตล้นตลาด ราคาสินค้าตกต่ำ นอกจากนี้ ราคาสินค้าเกษตรเหล่านี้ยังมีการขึ้นลงตามตลาดโลก ซึ่งเป็นกลไกที่อยู่เหนือการควบคุม ดังนั้นการดำเนินการกลไกกรรมรูปแบบดังกล่าว จึงมีความเสี่ยงด้านราคา จำหน่ายผลผลิตไม่คงที่เมื่อออกสู่ตลาด ทำให้ชาวบ้านประสบปัญหาการมีรายได้ที่ไม่แน่นอน ความเสี่ยงทางการกลไกกรรมอีกอย่างที่เกษตรกรประสบพบเจออยู่เนื่อง ๆ นั่นก็คือ การที่ประเทศไทยมีสภาพอากาศที่แปรปรวน มีปัญหาน้ำ

แล้งในช่วงฤดูร้อน หรือน้ำมากในช่วงฤดูฝน ทำให้ผลผลิตที่เก็บเกี่ยวได้ ไม่เป็นไปตามเป้าหมาย นำมาซึ่งความเสี่ยงจากภัยแล้งหรืออุทกภัย เกิดเป็นความไม่แน่นอนด้านการให้ผลผลิตทางกสิกรรม ความสูญเสียหรือผลกระทบที่เกิดจากความเสี่ยงที่วุ่น เช่นปัญหาทางการเงิน ได้แก่ การเป็นหนี้สินจากการกู้ยืมเงินมาซื้อปัจจัยทางการผลิต พืชปุ๋ยเคมี ยาฆ่าแมลง ยากำจัดวัชพืช ปัญหาทางการศึกษาของบุตร ธิดา จากการเข้าไม่ถึงโอกาสทางการศึกษาเพราะรายได้ไม่คงที่ ปัญหาด้านสุขภาพจากการใช้ปุ๋ยเคมี ยาฆ่าแมลง ยากำจัดวัชพืช ในการเร่งผลผลิต เป็นต้น ซึ่งการสืบค้นข้อมูลพบว่า พื้นที่กล่าวมีความสามารถในการแก้ปัญหาความเสี่ยงดังกล่าวได้ โดยอาศัยภูมิปัญญาชาวบ้านที่เกิดจากการเรียนรู้สั่งสมประสบการณ์ (กรมส่งเสริมการเกษตร, 2562 และวิวัฒน์ ไม่แก่นสาร, 2560) ดังนั้น การมีภูมิปัญญาเกี่ยวกับการลดความเสี่ยงทางด้านการกสิกรรม จึงมีความสำคัญยิ่งต่อการลดความสูญเสีย อย่างไรก็ตาม ความเสี่ยงที่กล่าวมาแล้วนั้น ไม่ได้เป็นเรื่องใหม่ ดังนั้นจึงเป็นที่แน่นอนว่า ย่อมต้องมีผู้ศึกษาแนวทางจัดการกับความเสี่ยงอยู่โดยทั่วไป ซึ่งประเด็นปัญหาของการจัดการความเสี่ยงนี้อยู่ที่ กระบวนการเรียนรู้ปัญหาและวิธีการแก้ปัญหาที่มีจุดกำเนิดจนพัฒนาไปสู่การสร้างภูมิปัญญาเป็นไปในลักษณะใด ดังนั้นเพื่อให้องค์ความรู้ด้านการกระบวนการสร้างสมภูมิปัญญาด้านการจัดการจัดการความเสี่ยงเหล่านั้นจะได้รับการค้นพบ และเผยแพร่สู่สาธารณะชนในวงกว้าง จึงเป็นที่มาของงานวิจัยถอดบทเรียนการสั่งสมภูมิปัญญาชาวบ้านในการบริหารจัดการความเสี่ยงทางกสิกรรม กรณีศึกษาหมู่ที่ 3 ตำบลกรุงชิง จังหวัดนครศรีธรรมราช เพื่อเสาะแสวงหาข้อค้นพบ และนำมาเผยแพร่ เพื่อประโยชน์ในการสร้างความมั่นคงเชิงสังคมและเศรษฐกิจชุมชนที่เข้มแข็ง อันเป็นพื้นฐานสำคัญของการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. ศึกษากระบวนการเรียนรู้ปัญหาและวิธีการแก้ปัญหาทางกสิกรรมจนนำไปสู่การสร้างโมเดลสร้างสมภูมิปัญญาของปราชญ์ชาวบ้านหมู่ที่ 3 ตำบลกรุงชิง จังหวัดนครศรีธรรมราช

วิธีดำเนินการวิจัย

1.1 ประเภทการวิจัย

การวิจัยนี้ เป็นเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีผู้ให้ข้อมูลสำคัญเป็นปราชญ์ชาวบ้านที่มีภูมิปัญญาทางกลีกรรมในม.3 ต.กรุงชิง จ.นครศรีธรรมราช ใช้วิธีเลือกตัวอย่างแบบจำเพาะเจาะจง โดยการนัดประชุมกลุ่มชาวบ้าน จำนวน 10 คน แล้วเลือกปราชญ์ชาวบ้านที่เป็นตัวแทนของพื้นที่ดังกล่าว ปรากฏว่า ใน ม.3 ต.กรุงชิง จ.นครศรีธรรมราช มีปราชญ์ชาวบ้านที่มีภูมิปัญญาทางกลีกรรม รวม 1 คน ได้แก่ ลุงเขียว

1.2 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลและการตรวจสอบเครื่องมือ

ใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึกแบบไม่เป็นทางการ อาศัยเทคนิค ladderling technic ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ภายใต้หัวข้อ กระบวนการเรียนรู้ปัญหาและวิธีการแก้ปัญหาทางกลีกรรม จนนำไปสู่การสังสมภูมิปัญญาของปราชญ์ชาวบ้าน พื้นที่ หมู่3 ต.กรุงชิง จ.นครศรีธรรมราช

1.3 การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) และนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์เป็น Input process output แล้วนำมาสังเคราะห์เป็นโมเดลการสังสมภูมิปัญญาของปราชญ์ชาวบ้านในการจัดการความเสี่ยงทางกลีกรรมของปราชญ์ชาวบ้าน ม.3 ต.กรุงชิง จ.นครศรีธรรมราช

ผลการวิจัย

1. กระบวนการเรียนรู้ปัญหาและวิธีการแก้ปัญห ความเสี่ยงทางกลีกรรม

ปัญหาที่พบและวิธีการแก้ปัญหา แบ่งเป็น 2 ช่วงเวลา สรุปได้ดังนี้ ช่วงที่ 1 หรือ ช่วงต้น คือ ระยะเวลาก่อนเกิดอุทกภัยใหญ่ที่กรุงชิงในปี 2554 หรือกินเวลาตั้งแต่ปี 2547 ถึงปี 2554 และ ช่วงที่ 2 หรือ ช่วงการเปลี่ยนแปลง เป็นระยะเวลาหลังเกิดอุทกภัยใหญ่หลังปี 2554 จนถึงปัจจุบัน

1.1 ช่วงต้น ตั้งแต่ก่อนเกิดอุทกภัยใหญ่ที่กรุงชิงในปี 2554 กินเวลาตั้งแต่ปี 2547 ถึงปี 2554 มีกระบวนการเรียนรู้ปัญหาแบ่งได้เป็น 6 ระยะ ดังต่อไปนี้

ระยะที่ 1 คือ ระยะสังสมปัญหา เป็นช่วงเวลาที่ชาวบ้านยังไม่ตระหนักถึงความเสี่ยงหรือปัญหาที่กำลังจะเกิดขึ้นในช่วงเวลานี้ ชาวบ้านจัดการกับความเสียหายทางการเกษตรที่ทำให้เกิดความไม่แน่นอนด้านการให้ผลผลิต ด้วยการใช้ สารเคมีทางการเกษตรเพื่อเร่งผลผลิตในช่วงที่มีความแปรปรวนของสภาพอากาศ โดยการใช้ปุ๋ยเคมี ยาฆ่าแมลง ยากำจัดศัตรูพืช การจัดการความเสี่ยงด้วยวิธีนี้ ให้ผลที่ดีเยี่ยมในระยะเวลา 5 ปีแรก หลังจากนั้นจะเกิดการเปลี่ยนแปลงสภาพ ของดินเป็นดินเสื่อมสภาพ เพาะปลูกไม่ขึ้น มีความแข็ง และปราศจากวัชพืช

ระยะที่ 2 คือ ระยะสังเกตปัญหา เป็นช่วงเวลาที่มีการปล่อยที่ดินเสื่อมสภาพให้รกร้าง ปราศจากกิจกรรมทางการเกษตรใด ๆ เป็นเวลา 2 ปี ปรากฏว่า พืชพรรณต่าง ๆ ที่มีอยู่เดิมนั้น เริ่มมีการฟื้นตัวได้เองตามธรรมชาติ มีหญ้าคาขึ้นแทนที่วัชพืชทั่วไป

ระยะที่ 3 คือ ระยะวิเคราะห์สาเหตุ เป็นช่วงเวลาที่นำข้อมูลจากการ สังเกตมา วิเคราะห์รากเหง้าของปัญหา พบว่า การทิ้งที่ดินให้รกร้าง ปราศจากการ ดำเนินการใดๆของ มนุษย์ จะมีก็แต่การกระทำของธรรมชาติ ที่มาในรูปแบบ ฤดูกาลต่างๆ ทั้งร้อนและฝน เปรียบเสมือนการให้ธรรมชาติดูแลฟื้นฟูธรรมชาติด้วยตัวเอง ทำให้ท้ายที่สุดความสมดุลทาง ธรรมชาติก็กลับคืนมาได้ใหม่ ดังนั้นสาเหตุการที่ดินแข็ง เสื่อมสภาพ เพาะปลูกไม่ขึ้นจึงมาจากการกระทำของมนุษย์ซึ่งก็คือ การใช้สารเคมีในการทำเกษตรนั่นเอง

ระยะที่ 4 คือ ระยะรวบรวมองค์ความรู้ เป็นช่วงเวลาที่ต้องใช้คุณสมบัติของพหุศาสตร์ เพื่อรวบรวมฐานข้อมูลให้มากพอต่อการแก้ปัญหา โดยข้อมูลที่ รวบรวมได้มาจาก 2 ส่วนด้วยกัน ได้แก่ ส่วนแรก เป็นประเด็นความรู้ที่ผ่านการวิจัยและพัฒนาโดยนักวิชาการเกษตร แล้วนำมาเผยแพร่ผ่านสื่อสาธารณะ เช่น วิทยุชุมชน วารสารการเกษตร เป็นต้น องค์ความรู้ที่ได้มาโดยวิธีนี้ เช่น การปรับสมดุลแร่ธาตุไนโตรเจนในดินในช่วงฤดูฝนและแล้งให้เหมาะสม จะช่วยเร่งผลผลิตได้ ปุ๋ยชีวภาพประเภท anaerobic มีฤทธิ์ทำลายศัตรูพืช ปุ๋ยชีวภาพ aerobic มีฤทธิ์บำรุงพืช หลักการให้น้ำด้วยความถี่สม่ำเสมอต่อจุดให้น้ำหนึ่งจุด การตัดใบเพื่อลดการคายน้ำ กระตุ้นการสร้างตาเพิ่มการแตกดอกและผลผลิต การปลูกพืชเชิงผสมผสานจะ ช่วยสร้างรายได้ตลอดปี ปุ๋ยชีวภาพที่หมักด้วยพืชให้แป้งสูงจะทำให้ผลไม่มีรสหวาน การเร่งวงจรผลผลิตด้วยการตัดราก ตัด กิ่ง เป็นต้น และส่วนที่สองเป็นประเด็นความรู้ที่ได้จากการ

สังเกตปรากฏการณ์ทางธรรมชาติที่เกิดขึ้นรอบๆตัว แล้วตั้งสมมติฐานว่าน่าจะเป็นองค์ความรู้ที่นำไปใช้ได้ เช่น การสังเกตปรากฏการณ์การฟื้นตัวของพืชในที่ดินเสื่อมสภาพ จะเกิดหลังจากมีหญ้าคา จึงตั้งสมมติฐานว่าหญ้าคาเป็นพืชที่ช่วยปรับสมดุลของดินเสื่อมสภาพให้กลับมาเพาะปลูกได้อีกครั้ง ปรากฏการณ์การเปลี่ยนแปลงของฤดูกาลทำให้ดินเสื่อมสภาพมีการปรับสมดุล และเพาะปลูกได้ใหม่อีกครั้ง ตั้งสมมติฐานว่า การทิ้งที่ดินเสื่อมสภาพไว้ให้รกร้างปราศจากกิจกรรมการเกษตรใดๆ ในระยะเวลาอย่างน้อย 2 ปี เป็นวิธีการหนึ่งที่จะช่วยแก้ปัญหาดินเสื่อมสภาพจากสารเคมีได้ ปรากฏการณ์หญ้าปล้องที่เกิดร่วมกับดินที่มีหน้าดินสมบูรณ์ ตั้งสมมติฐานว่า หญ้าปล้องมีส่วนช่วยเพิ่มอินทรีย์วัตถุให้หน้าดิน ปรากฏการณ์ไม้ยืนต้นที่ถ่างหญ้าคาออกรอบๆโคนต้นจะตายเมื่อมีน้ำขัง ในขณะที่ไม้ยืนต้นซึ่งไม่ได้ถ่างหญ้าคาออกยังคงมีชีวิตอยู่ ตั้งสมมติฐานว่าหญ้าคา มีส่วนช่วยรักษาชีวิตพืชที่รากจมน้ำได้

ระยะที่ 5 ระยะทดลองปฏิบัติ คือการนำองค์ความรู้ที่รวบรวมไว้ทั้งจาก นักวิชาการ และการสังเกตมาทดลองปฏิบัติจริง ในที่นี้ดำเนินการโดย การนำพืชหลายชนิดมาปลูกให้เกิดความหลาย หลักการปลูกที่ว่านั้นประกอบด้วย พืชหลัก ได้แก่ ทุเรียน และมังคุด และพืชแซม ได้แก่ ไม้ยืนต้นระดับสูงอายุเก็บเกี่ยวยาว 10 ปีขึ้นไป ได้แก่ หลุมพอ สะตอ ตะเคียน จำปาหอม ลูกกอก ลูกประ เหยียง ไม้อายุเก็บเกี่ยวสั้น ได้แก่ ฝรั่ง ดำเนินการด้วยการเดินระบบน้ำทั่วแปลง มีท่อ ปล่อน้ำหยดทุกๆ 4 ตารางเมตร ไม่มีการดายหญ้าเพื่อกำจัดวัชพืช ใช้ปุ๋ยชีวภาพ ชนิด anaerobe ในการฆ่าศัตรูพืช มีการใช้พืชตระกูลถั่วเพิ่มไนโตรเจนให้ดินในฤดูแล้ง มีการใส่แร่ potassium จากใบทุเรียน ในดินยับยั้งไนโตรเจนช่วงฤดูฝน มีใช้ปุ๋ยที่หมักจากพืชที่มีแป้งสูงเพื่อปรับปรุงรสชาติ และใช้เทคนิคตัด รากตัดกิ่งไม้ เพื่อเร่งวงจรการแตกหน่อ

ระยะที่ 6 ระยะประเมินผล การประเมินมูลค่าทางเศรษฐกิจ พบว่า การทดลองปฏิบัติ นั้นให้ผลดี สามารถสร้างรายได้ตลอดปีกว่าสองหมื่นบาทต่อเดือน หรือราวสองแสนสี่หมื่นบาทต่อปี คุณลักษณะการเป็นพหุสูตร การนำกระบวนการเรียนรู้และการสังเคราะห์ประสบการณ์จากการทดลองปฏิบัติที่สำเร็จแล้ว ไปใช้ต่อในพื้นที่อื่นๆ จึงเป็นแนวทางหนึ่งในการลดความเสี่ยงจากรายได้และ ผลผลิตที่ไม่แน่นอนได้

1.1 ช่วงการเปลี่ยนแปลง คือระยะเวลาหลังเกิดอุทกภัยใหญ่ในปี 2554 จนถึงปัจจุบัน กล่าวคือ การที่ตำบลกรุงชิง มีลักษณะทางภูมิศาสตร์ที่เป็นแอ่งกระทะ มีภูเขาล้อมรอบ

จึงประสบปัญหาเรื่องการระบายน้ำล่าช้า มีกระบวนการเรียนรู้ปัญหาแบ่งได้เป็น 6 ระยะดังต่อไปนี้

ระยะที่ 1 คือ ระยะสังสมปัญหา พบว่าลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ ทำให้น้ำท่วมขังเป็นเวลานาน ทำให้พืชที่เพาะปลูกเสียหายทั้งหมด

ระยะที่ 2 คือ ระยะสังเกตปัญหา ลุงเขียวจึงมีโอกาสสังสมภูมิปัญญา ประสบการณ์การจัดการกับความเสียหายทางกิจกรรมที่เกิดจากธรรมชาติเป็นครั้งที่ 2 ด้วยกระบวนการเรียนรู้ 6 ขั้นตอนเหมือนอย่างเคย และสามารถสรุปข้อค้นพบ ได้ว่า ในช่วงเวลาที่น้ำขังนั้นไม่สามารถมีรายได้หรือขาดรายได้ในการดำรงชีพ เมื่อปล่อยเวลาให้น้ำซึ่งท่วมขังอยู่ได้แห้งลงนั้น ลุงเขียวมีการหาวิธีเร่งรัดการสร้างรายได้

ระยะที่ 3 คือ ระยะวิเคราะห์สาเหตุ เมื่อวิเคราะห์สาเหตุของการเกิดน้ำท่วมน้ำขังเป็นเวลานาน เกิดจากปรากฏการณ์ทางธรรมชาติที่อยู่เหนือการควบคุมของมนุษย์ ดังนั้นการแก้ปัญหาจึงอยู่ในรูปแบบของการฟื้นฟูพื้นที่การเกษตรให้กลับมาสร้างรายได้โดยเร็วนั่นเอง

ระยะที่ 4 คือ ระยะรวบรวมองค์ความรู้ เป็นช่วงเวลาที่ต้องใช้คุณสมบัติของพหุสูตรเพื่อรวบรวมฐานข้อมูลให้มากพอต่อการแก้ปัญหา โดยข้อมูลที่รวบรวมได้ ได้แก่ ประเด็นความรู้ที่ผ่านการวิจัยและพัฒนาโดยนักวิชาการเกษตร แล้วนำมาเผยแพร่ผ่านสื่อสาธารณะ เช่น วิทยุชุมชน วารสารการเกษตร เป็นต้น โดยพบว่าข้อมูลว่า พืชอายุสั้นที่ให้ผลผลิตและเก็บเกี่ยวได้เร็ว เช่น กล้วย

ระยะที่ 5 ระยะทดลองปฏิบัติ ลุงเขียวได้ทดลองด้วยการปลูกกล้วยไข่ เมื่อผลผลิตออก สู้ตลาดในครั้งแรกนั้นพบว่า กล้วยไข่นี้เป็นสินค้าการเกษตรที่ได้รับความนิยมอย่างมากจากตลาดต่างประเทศ เนื่องด้วยกล้วยไข่ที่นี่ มีลักษณะพิเศษแตกต่างจากกล้วยไข่พื้นที่อื่น จนถูกขนานนามว่า กล้วยไข่บาน มีลักษณะเด่นก็คือกล้วยแต่ละลูกในหวีเดียวกันจะซื้อมากจากกัน แนวทางการปลูกกล้วยไข่ที่ดั้นนั้น ผ่านแนวทางการเรียนรู้และการสังสมประสบการณ์จากการทดลองปฏิบัติเช่นเดียวกับ การทำกิจกรรมช่วงก่อนปี 2554 โดยจะปลูกกล้วยไข่แซมพืชหลัก มีความหนาแน่นประมาณ 100 – 120 ต้นต่อไร่ หรือราว 25 ก่อ การทดลองเพิ่มคุณภาพ ผลผลิตที่ผ่านมาในอดีต ได้แก่ การเว้นหน่อ จะช่วยควบคุมให้มีผลผลิตออกสู่ ตลาดอย่างต่อเนื่องทุกๆ 2 เดือน ซึ่งสอดคล้องกับปฏิทินรับซื้อผลผลิตของศูนย์ กระจายสินค้าเกษตร เทคนิคการตัดใบ สามารถเพิ่มความแน่นและรสชาติของ เนื้อสัมผัส และเทคนิคการตัดหวี จะช่วยเพิ่มขนาดกล้วยให้ใหญ่และเต่ง จากการพูดคุยกับลุงเขียว ยังค้นพบอีกว่า การดำเนินการ

ของที่กรุงชิงนี้ ประยุกต์เอาแนวคิดด้านการจัดการห่วงโซ่อุปทาน มาเพิ่มมูลค่าให้กับกล้วยไข่ การหาวิธีเพิ่มมูลค่า ซึ่งถือเป็นวิธีการหนึ่งในการจัดการกับความเสี่ยงทางกิจกรรม แนวทางแรก ในการเพิ่มมูลค่า ลุงเขียวกล่าวไว้ว่า

“กล้วยไข่ที่ป้อนเข้าตลาดเป็นขายกล้วยสด จะมีช่องทางการจำหน่ายผ่าน คนกลาง โดยพ่อค้าจากศูนย์กระจายสินค้าจังหวัดสงขลา เข้ามารับซื้อถึงในตามปฏิทินผลผลิต ที่ราคา 10-13 บาทต่อกิโลกรัม แล้วกระจายสินค้าออกไปยังพื้นที่ ผู้ขายปลีกขายย่อยในประเทศ และ มาเลเซีย อย่างไรก็ตาม กลุ่มผู้ปลูกกล้วยไข่กรุงชิง มีความพยายามที่จะพัฒนาสินค้ากล้วยสดให้ สามารถจำหน่ายได้ ในช่องทางการตลาดเดียวกันกับกล้วยไข่ที่ผลิตได้จากแหล่งเพาะปลูกใน จังหวัดจันทบุรี ซึ่ง ศูนย์รับซื้อจะทำหน้าที่ไปรับซื้อสินค้าในพื้นที่ทำการบรรจุหีบห่อก่อนส่งไป ยัง ปลายทางคือประเทศจีน ณ ราคารับซื้อที่ 35-90 บาท...”

ส่วนอีกแนวทางนั้น ลุงเขียว กล่าวว่า

“...กล้วยไข่ที่ป้อนเข้าสู่ตลาดแบบแปรรูป ดำเนินการภายใต้กลุ่มกล้วยไข่ รับซื้อกล้วย ไข่ในพื้นที่กรุงชิงราคากิโลกรัมละ 10 บาท แล้วนำมาแปรรูป และจำหน่ายผ่านผู้กระจาย สินค้า ในราคา 20 บาท ณ โรงงานที่ผลิต และ 25 บาทเมื่อสินค้าถึงมือผู้บริโภค อย่างไรก็ตาม กลุ่มกล้วยไข่แปรรูปนั้นมีความพยายามที่จะพัฒนาสินค้าให้สามารถจำหน่ายได้ในราคาสูงขึ้น เพื่อนำกำไรส่วนเกินกลับไปรับซื้อวัตถุดิบกล้วยไข่สดจากกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกได้ใน ราคา 15 – 20 บาท กลุ่มมีการเริ่มดำเนินการสายการผลิตในเดือนพฤษภาคม 2557 เป็นต้นมา มีสินค้าที่ ออกจำหน่ายแล้ว 2 รายการ คือกล้วยเค็มและกล้วย หวานที่แปรรูปด้วยการทอด อาศัยอุปกรณ์ พื้นฐานตามบ้านเรือน เช่น กระทะ ตะหลิว รูปแบบบรรจุภัณฑ์ เป็นแบบง่ายๆ ที่ยังไม่ได้รับการ พัฒนา...”

ดังนั้นเราจึงกล่าวได้ว่า ห่วงโซ่อุปทานกล้วยไข่ของที่นี่ เริ่มต้นจากการ ปลูกในลักษณะ พืชแซม แต่มีการจัดการให้สามารถออกผลผลิตได้ตลอดปี อีกทั้ง รอบการผลิตก็มีการวางแผน ให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาด เก็บผลผลิตแล้วนั้นจะป้อนสู่ผู้บริโภคผ่านตลาด 2 ประเภทด้วยกัน ได้แก่ ตลาดขายกล้วยสด และตลาดแปรรูป สิ่งที่น่าสนใจอีกอย่างในการเพิ่ม มูลค่าให้แก่กล้วยไข่ได้สำเร็จ นั่นก็คือ การนำเอาแนวคิดทฤษฎีการรวมกลุ่มเข้ามาใช้ สำหรับ

กลุ่มนี้ ใช้หลักการ รวมกลุ่มองค์การแบบอรุณัย หรือใช้คำพูดง่ายๆเพื่ออธิบายคำว่า องค์การอรุณัย ในแบบชาวบ้านอย่างลงเียวว่า

“...กลุ่มเรานั้น รวมตัวกันโดยความสมัครใจ และมีความสนใจในเรื่อง การแปรรูปกล้วยเหมือนกัน เป็นผู้หญิงทั้งหมด แต่ละคนนั้นแตกต่างกันที่ความ ถนัด เมื่อรวมตัวกันได้แล้ว เราจึงมีการกำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบด้วยการ กำหนดจากตำแหน่งงานในกลุ่ม อันประกอบ ตำแหน่งประธาน รองประธาน เทรย์ญิก เลขานุการ ผู้ประสานและสมาชิก การได้มาซึ่งตำแหน่ง จะมีการเสนอ ชื่อผู้ที่เหมาะสม และทำการเลือกจากเสียงส่วนใหญ่ ปัจจุบัน กลุ่มเรามีสมาชิก รวม 22 คน...”

ระยะที่ 6 ระยะประเมนผล ปัจจุบันมีต้นกล้วยจำนวนรวม 20,000 ต้นโดยประมาณ จากเดิมที่มีอยู่ 1,500 ต้นในปี 2554 และได้รับความนิยมปลูกเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ในจำนวนนี้สามารถเก็บผลผลิต ออกจำหน่ายได้แล้วราว 5,000 ต้น ให้ผลผลิต 5 เครือต่อกอต่อปี มีน้ำหนักรวม ราว 10-12 กิโลกรัมต่อเครือ มีการรวมกลุ่ม แปรรูปเพื่อเพิ่มมูลค่า และมีการปรับปรุงคุณภาพกล้วยให้สอดคล้องกับความต้องการของต่างประเทศได้ แสดงภาพการสัมภาษณ์ดังภาพที่ 1

ภาพที่1 การสัมภาษณ์ลงเียว

อภิปรายผล

1. กระบวนการเรียนรู้ปัญหาและวิธีการแก้ปัญหาทางกลีกรรม

กระบวนการเรียนรู้ปัญหาและวิธีการแก้ปัญหาทางกลีกรรมของลุงเขียว เป็นข้อค้นพบที่เทียบเคียงได้กับทฤษฎี การเรียนรู้ของเบน จามิน บลูม (วรวิทย์ จันทรสุวรรณ, 2565) ซึ่งกล่าวไว้มากมาย สรุปได้ว่า การเรียนรู้มีวัตถุประสงค์ที่จำแนกได้เป็น 3 ด้าน คือ **ด้านพุทธิพิสัย (Cognitive Domain)** คือ พฤติกรรมด้านสมอง เป็นพฤติกรรมเกี่ยวกับสติปัญญา ความรู้ ความคิด ความเฉลียวฉลาด ความสามารถในการคิดเรื่องราวต่างๆ อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งเป็นความสามารถทางสติปัญญา **ด้านทักษะพิสัย (Psychomotor Domain)** คือ พฤติกรรมที่บ่งถึงความสามารถในการปฏิบัติงานได้อย่างคล่องแคล่ว ชำนิชำนาญ ซึ่งแสดงออกมาได้โดยตรงโดยมีเวลาและคุณภาพของงานเป็นตัวชี้ระดับของทักษะ **ด้านเจตพิสัย (Affective Domain)** คือ พฤติกรรมด้านจิตใจ ที่แสดงออกในรูปแบบค่านิยม ความรู้สึก ความซาบซึ้ง ทศนคติ ความ เชื่อ ความสนใจและคุณธรรม เช่น พฤติกรรมใฝ่หาความรู้ การช่างสังเกต

2. โมเดลสร้างสมภูมิปัญญาชาวบ้านในการบริหารจัดการความเสี่ยงทางกลีกรรม กรณีศึกษาหมู่ที่ 3

ตำบลกรุงชิง จังหวัดนครศรีธรรมราช

2.1 Input หรือปัจจัยนำเข้า ได้แก่ ผู้นำชุมชน การรวมกลุ่ม ความเป็นพหุสูตร การช่างสังเกต คิดวิเคราะห์ การลงมือทำ มีความสอดคล้องกับแนวคิดของเปียเจต์ เลิร์นนิ่ง (Piagetion Learning) (ชาคริต เชื้อนสูงค์, 2562) ซึ่งกล่าวไว้ว่า การเรียนรู้ที่ไม่ต้องได้รับการสอนแต่สามารถกระทำได้ภายใต้แนวคิด Constructionism แบ่งเป็น 4 ขั้นตอน หลักๆ คือ **Explore** คือ การสำรวจตรวจค้น ในขั้นตอนนี้บุคคลจะเริ่มสำรวจตรวจค้นหรือพยายามทำความเข้าใจกับสิ่งใหม่ (assimilation) ซึ่งเกิดขึ้นเมื่อได้พบ หรือปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมใหม่ๆ ที่ไม่มีอยู่ในสมองของตน ก็จะพยายามรับหรือ ดูดซึมเก็บเข้าไปเป็นความรู้ใหม่ พฤติกรรมเหล่านี้หลายท่านอาจจะเคยสัมผัสด้วยตนเอง หรือเคยสังเกตเห็นจากการเข้าร่วมกิจกรรมการต่อเลโก้ & โลโก้

จะเห็นว่า ในวันแรกที่ได้พบกับอุปกรณ์ที่เป็นตัวต่อ หลายคนที่ไม่มีประสบการณ์เลยอาจจะเริ่มจากสำรวจชิ้นส่วนต่างๆว่ามีอะไรบ้างและแต่ละตัวใช้ทำงานอะไร หรือนั่งมองคนอื่นๆต่อไปก่อน อาจจะสอบถามจากเพื่อนที่นั่งใกล้ๆ หรือบางคนอาจจะดูจากคู่มือที่มีอยู่เพื่อพยายามทำความเข้าใจกับสิ่งใหม่นั้น **Experiment** คือ การทดลอง ในขั้นตอนนี้จะเป็นการทดลอง ทำภายหลังจากที่มีการสำรวจไปแล้ว เป็นการปรับความ แตกต่าง (acommodation) เมื่อได้พบหรือปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมใหม่ๆที่สัมพันธ์กับความคิดเดิมที่มีอยู่ในสมอง นั้น หมายความว่าเริ่มจะปรับความแตกต่างระหว่างของใหม่ กับของเดิมจนเกิดความเข้าใจว่าควรจะทำอย่างไรกับสิ่งใหม่นี้ เช่น ในการต่อเลโก้ & โลโก้ หลังจากสำรวจชิ้นส่วนต่างๆ และเก็บเป็นความรู้ไว้ในสมองแล้ว ต่อไปอาจจะเป็นการทดลองสร้างโดย อาจจะสร้างตามตัวอย่างในคู่มือ หรืออาจจะทดลองต่อเป็น ชิ้นงานที่ตนเองอยากจะทำ หรืออาจจะทดลองต่อตามเพื่อนๆ ก็ได้ แต่บางคนก็พยายามที่จะปรับตนเองโดยการสอบถามเพื่อนที่สามารถทำได้ (ซึ่งจุดนี้เองเป็นจุดเริ่มต้นของการทำให้ทราบว่า คนเป็นแหล่งความรู้ที่สำคัญอย่างหนึ่งและการแสวงหาความรู้จากสิ่งแวดล้อมรอบๆตัว) ในขั้นตอนนี้อาจจะมีลองผิดลองถูกบ้างเพื่อจะเก็บเกี่ยวเป็นประสบการณ์ และสร้างเป็นองค์ความรู้ เก็บไว้ในสมองของตนเอง อย่างไรก็ตามในขั้นตอนนี้จะเกิดทั้ง การดูดซึม (assimilation) และปรับความแตกต่าง (acommodation) ผสมผสานกันไป **Learning by doing** คือ การเรียนรู้จากการกระทำ ขั้นนี้เป็นการลงมือปฏิบัติกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือการได้ปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมที่มีความหมายต่อตนเอง แล้วสร้างเป็นองค์ความรู้ของตนเองขึ้นมา ซึ่งจะคาบเกี่ยวกับขั้นตอนที่ผ่านมา ขั้นนี้จะเกิดทั้งการดูดซึม (assimilation) และการปรับความแตกต่าง (acommodation) ผสมผสานกันไปเช่นเดียวกัน **Doing by learning** คือ การทำเพื่อที่จะทำให้เกิดการเรียนรู้ ขั้นตอนนี้จะต้องผ่านขั้นตอนทั้ง 3 จนประจักษ์แก่ใจตนเองว่า การลงมือปฏิบัติกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือการได้ปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมที่มีความหมายนั้น สามารถทำให้เกิด การเรียนรู้ได้และเมื่อเข้าใจแล้วก็จะเกิดพฤติกรรมในการเรียนรู้ที่ดี รู้จักคิดแก้ปัญหา รู้จักการแสวงหาความรู้ การปรับตนเองให้ เข้ากับสิ่งแวดล้อมใหม่ๆ ฯลฯ นั่นก็คือเกิดภาวะที่เรียกว่า" Powerfull learning" ซึ่งก็คือเกิดการเรียนรู้ที่จะดูดซึม (assimilation) และ การปรับความแตกต่าง (acommodation) อยู่ตลอดเวลาอันจะนำไปสู่คำกล่าวที่ว่า "คิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น" นั่นเอง อย่างไรก็ตามขั้นตอนที่กล่าวมาทั้ง 4 ขั้นจะ

เห็นได้ว่า มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน จนบางที่ไม่สามารถแยกออกว่าพฤติกรรมที่เห็นนั้นอยู่ในขั้นตอนไหน เพราะมีการผสมผสานกันอยู่ตลอดเวลา และในการเริ่มต้นของแต่ละบุคคลนั้น อาจ มีความแตกต่างกันออกไป บางคนอาจจะเริ่มที่ Experiment หรืออาจจะเริ่มที่ Learning by doing ก็ได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความรู้เดิมที่มีอยู่ในสมองของแต่ละบุคคลนั้นไม่เท่ากัน และ ยังสอดคล้องกับแนวคิดการจัดการด้วยการรวมกลุ่มนั้น พบว่าเป็นข้อค้นพบที่เทียบเคียงได้กับ แนวคิด พื้นฐานของกระบวนการกลุ่มก็คือ แนวคิดในทฤษฎีภาคสนามของ เคิร์ท เลวิน (พงษ์พันธ์ พงษ์โสภา, 2559 และพรพรรณ ประจักษ์เนตร, 2014)) ที่กล่าวโดยสรุปไว้ดังนี้ การที่กลุ่มจะมีการพัฒนาได้ ต้องใช้ขั้นตอนของการพัฒนา 5 ขั้น ดังนี้ **ขั้นมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา**ในชุมชน ตลอดจนกำหนดความต้องการของชุมชน และมีส่วนร่วมในการจัดลำดับความสำคัญของความต้องการ **ขั้นมีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนา** โดยประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย และวัตถุประสงค์ของโครงการ กำหนดวิธีการและแนวทางการดำเนินงาน ตลอดจนกำหนดทรัพยากรและแหล่งทรัพยากรที่ใช้ **ขั้นมีส่วนร่วมในการดำเนินงานพัฒนา**เป็นขั้นตอนที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการสร้างประโยชน์โดยการสนับสนุน ทรัพย์ วัสดุ อุปกรณ์และแรงงาน หรือเข้าร่วมบริหารงาน ประสานงานและดำเนินการขอความช่วยเหลือจากภายนอก **ขั้นการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์**จากการพัฒนา เป็นขั้นตอนที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ที่พึงได้จากการพัฒนาหรือยอมรับผลประโยชน์อันเกิดจากการพัฒนาทั้งด้านวัตถุและจิตใจ **ขั้นการมีส่วนร่วมในการประเมินผลการพัฒนา** เป็นขั้นที่ประชาชนเข้าร่วม ประเมินว่าการพัฒนาที่ได้กระทำไปนั้นสำเร็จตามวัตถุประสงค์เพียงใด สอดคล้องกับงานวิจัยของ รุ่งทิพย์ ชัยพรหม และคณะ (2558) เรื่อง กระบวนการรวมกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกลำไย ตำบลหอด อำเภอสอด จังหวัดเชียงใหม่ กล่าวว่า การรวมกลุ่มเกิดจากการเล็งเห็นปัญหาร่วมกัน มีแรงจูงใจที่จะแก้ปัญหาเป็นผลประโยชน์ที่จะได้รับ สอดคล้องกับงานวิจัยของพรชัย ศุภวิจิตพัฒนา และคณะ (2564) เรื่องการศึกษาการรวมกลุ่มเพื่อสร้างความเข้มแข็งอย่างยั่งยืนของชุมชนบางกะเจ้า พบว่าปัจจัยของการรวมกลุ่ม

ให้เกิดความสำเร็จต้องเกิดจากความสมัครใจ และมีการทำหน้าที่ตามความรับผิดชอบอย่างเหมาะสมกับบุคคล ใช้หลักประชาธิปไตย และมีการแบ่งปันผลประโยชน์

2.2 Process กระบวนการ ได้แก่ กระบวนการเรียนรู้ 6 ขั้นตอน ได้แก่ เมื่อพิจารณาแล้ว กระบวนการเรียนรู้ของลุงเชียวนั้น มีความสอดคล้องกับทฤษฎีการเรียนรู้ของเบน จามิน บลูม (วรวิทย์ จันทรสุวรรณ, 2565) ด้านพฤติกรรมทางพุทธิพิสัย ซึ่งมีขั้นการเรียนรู้คล้ายหรือใกล้เคียงกัน ประกอบด้วย 6 ระดับ ได้แก่ **ความรู้ความจำ** ความสามารถในการเก็บรักษาประมวลประสบการณ์ต่าง ๆ จากการที่รับรู้ไว้และระลึกสิ่งนั้นได้เมื่อต้องการเปรียบดังเทปบันทึกเสียงหรือวัตถุที่สามารเก็บเสียงและภาพของเรื่องราวต่างๆได้ สามารถเปิดฟัง หรือดูภาพเหล่านั้นได้เมื่อต้องการ **ความเข้าใจ** เป็นความสามารถในการจับใจความสำคัญของสื่อ และสามารถแสดงออกมาในรูปของการแปลความ ตีความ คาดคะเน ขยายความ หรือการกระทำอื่น ๆ **การนำความรู้ไปใช้** เป็นขั้นที่สามารถนำความรู้ ประสบการณ์ไป ใช้ในกาแก้ปัญหาในสถานการณ์ต่าง ๆ ได้ ซึ่งจะต้องอาศัยความรู้ความเข้าใจ จึงจะสามารถนำไปใช้ได้ **การวิเคราะห์** ความสามารถคิด หรือ แยกแยะเรื่องราวสิ่งต่าง ๆ ออกเป็นส่วนย่อย เป็นองค์ประกอบที่สำคัญได้ และมองเห็นความสัมพันธ์ของส่วนที่เกี่ยวข้องกัน ความสามารถในการวิเคราะห์จะแตกต่างกันไปแล้วแต่ความคิดของแต่ละคน **การสังเคราะห์** ความสามารถในการที่ผสมผสานส่วนย่อย ๆ เข้า เป็นเรื่องราวเดียวกันอย่างมีระบบ เพื่อให้เกิดสิ่งใหม่ที่สมบูรณ์และดีกว่าเดิม อาจเป็นการถ่ายทอดความคิดออกมาให้ผู้อื่นเข้าใจได้ง่าย การกำหนดวางแผนวิธีการดำเนินงานขึ้นใหม่ หรือ อาจจะเกิดความคิดในอันที่จะสร้างความสัมพันธ์ของสิ่งที่เป็นนามธรรมขึ้นมาในรูปแบบหรือแนวคิดใหม่ **การประเมินค่า** เป็นความสามารถในการตัดสิน ตีราคา หรือ สรุปรเกี่ยวกับคุณค่าของสิ่งต่าง ๆ ออกมาในรูปของคุณธรรม อย่างมีกฎเกณฑ์ที่เหมาะสม ซึ่งอาจเป็นไปตามเนื้อหาสาระในเรื่องนั้น ๆ หรืออาจเป็นกฎเกณฑ์ที่สังคมยอมรับได้ สอดคล้องกับงานวิจัยของ ธัญพงศ์ สารรัตน์ และคณะ (2563) เรื่องพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ อัตลักษณ์ ภูมิปัญญาท้องถิ่น บ้านกระเบา บ้านหนองบัว และบ้านจะกุด ตำบลโนนสูง อำเภอชุมพวง จังหวัดศรีสะเกษ ซึ่งกล่าวว่า กระบวนการสร้าง สืบทอด และเปลี่ยนแปลงภูมิปัญญาเกิดจากการสังเกต เรียนรู้ และลงมือทำ จนเกิดเป็นแนวทางปฏิบัติที่สืบทอดกันมา และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ นันธวัช นูนารถ (2560) เรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่น

คุณค่าแห่งวิถีชีวิต วัฒนธรรม เพื่อการศึกษาที่ยั่งยืน พบว่า ภูมิปัญญาเกิดจากเรียนรู้ สังเกต ลองผิดลองถูก จนเกิดเป็นองค์ความรู้ที่สืบทอดกันมาจนกลายเป็นภูมิปัญญา

2.3 Output หรือปัจจัยนำออก ได้แก่ องค์ความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ความเสี่ยงลดลง รายได้เพิ่มขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ทิพย์วารี สงนอก และนันทิยา จันทร์เนตร (2563) เรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นจากวิถีชาวบ้าน ต.หมื่นไวย อ.เมือง จ.นครราชสีมา ที่กล่าวว่า ภูมิปัญญา เป็นสิ่งที่ได้จากการลงมือปฏิบัติที่ไม่การเรียนการสอนในห้องเรียน และยังสอดคล้องกับงานวิจัย ของ ภารดี มหาขันธ์ และนันทิยา มหาขันธ์ (2559) เรื่องพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ อัตลักษณ์ ภูมิปัญญาท้องถิ่นพนสนิคม พบว่า ภูมิปัญญาเป็นผลผลิตของกระบวนการลงมือทำ ลองผิดลองถูก จนได้แนวทางที่เหมาะสมสืบทอดกันมา

องค์ความรู้ใหม่

1. กระบวนการเรียนรู้ปัญหาและวิธีการแก้ปัญหาทางกลีกรรม

ความสำเร็จในการจัดการกับความเสี่ยงทางกลีกรรมของชุมชนแห่งนี้นั้น มาจากการที่ ชุมชนมีการสร้างภูมิปัญญาท้องถิ่นขึ้นมา โดยสรุปเป็น Input Process Output ได้ดังนี้

1.1 Input หรือ ปัจจัยนำเข้าในการจัดการความเสี่ยงทางกลีกรรม ได้แก่

การมีลักษณะความเป็นพหุสุดไม่ปิดกั้นการรับรู้ข้อมูลข่าวสารใหม่ๆ ผ่านช่องทางต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นทีวี วิทย์ วารสารที่เกี่ยวข้องกับการเกษตร ทำให้เกิดการส่งสมข้อมูลทางวิชาการ เกษตรจำนวนมากไว้ ประกอบการช่างสังเกต ช่าง คิด วิเคราะห์ และประยุกต์ข้อมูลทาง วิชาการเข้ากับสถานการณ์ปัญหาที่มีในพื้นที่ จากนั้นจึงลงมือทดลองทำ แล้วจึงประมวลผลว่า วิธีการที่ใช้นั้นได้ผลหรือไม่ เพียงใด จะต้องปรับปรุงวิธีการหรือไม่อย่างไร จากแนวทางดังกล่าว ทำให้ชาวบ้าน เกิดกระบวนการเรียนรู้และการส่งสมประสบการณ์จากการทดลองปฏิบัติแล้ว นำไปสู่แนวปฏิบัติที่ดี

1.2 Process หรือ กระบวนการในการจัดการความเสี่ยงทางกลีกรรม ได้แก่

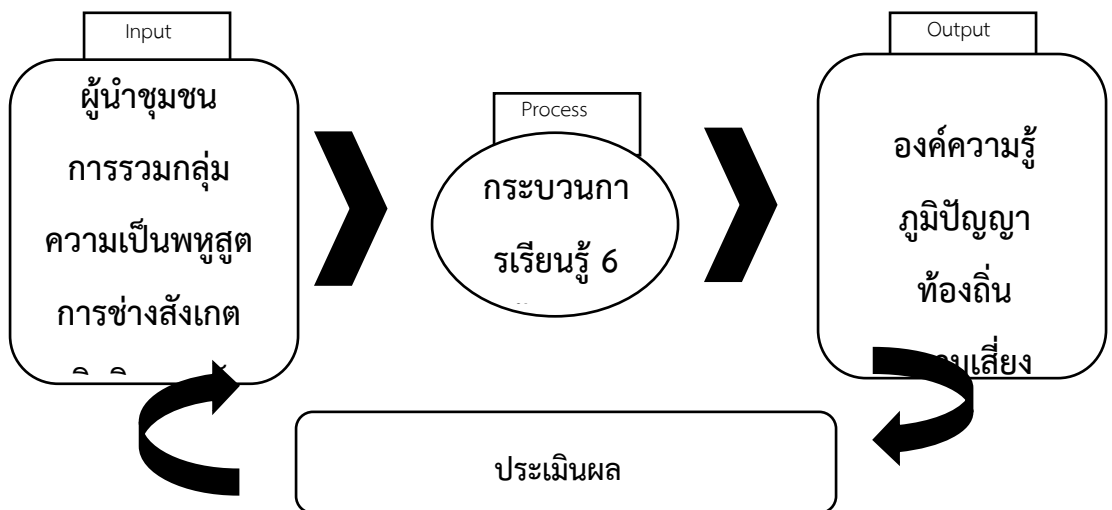
กระบวนการเรียนรู้ 6 ขั้นตอน ประกอบด้วย ระยะที่ 1 ระยะสังสมปัญหา คือทำความเข้าใจว่าปัญหาที่เกิดขึ้นคืออะไร ระยะที่ 2 ระยะสังเกตปัญหา คือ การเพ่งสังเกตไปที่ปัญหานั้น ว่าเกิดนานแค่ไหน สร้างความเสียหายอะไรบ้าง ระยะที่ 3 ระยะวิเคราะห์สาเหตุ คือ การพิจารณาว่าปัญหานั้น เกิดจากใคร เกิดจากการกระทำของมนุษย์หรือธรรมชาติ และปัญหานั้น

มีกระบวนการเยียวยาตัวเองอย่างไร ระยะที่ 4 ระยะรวบรวมองค์ความรู้ คือ การเปิดรับข้อมูลทุกด้าน เพื่อนำองค์ความรู้ไปใช้แก้ปัญหา ระยะที่ 5 ระยะทดลองปฏิบัติ คือ การลงมือปฏิบัติจริง ด้วยการอาศัยการลองผิดลองถูก แล้วเรียนรู้สั่งสมประสบการณ์จนได้แนวปฏิบัติที่ดี ระยะที่ 6 ระยะประเมินผล คือ การประเมินผลลัพธ์ที่เกิดจากการทดลองปฏิบัติ เช่น การมีรายได้เพิ่มขึ้น การมีผลผลิตเพิ่มขึ้น หรือ การมีผลผลิตที่มีคุณภาพเพิ่มขึ้น

1.3 Output หรือ ปัจจัยนำออก ได้แก่

เมื่อปัญหาต่าง ๆ ได้รับการศึกษาเรียนรู้ตามขั้นตอนกระบวนการเรียนรู้เรียนรู้ 6 ขั้นตอน และ อาศัยปัจจัยนำเข้า ที่เป็นคุณลักษณะเฉพาะบุคคล ได้แก่ ความเป็นผู้นำ การรวมกลุ่ม ความเป็นพหุสูต การช่างสังเกต การรู้จักคิดวิเคราะห์ และการลงมือทำแล้ว จึงนำมาสู่ปัจจัยนำออก คือ การเกิดเป็นองค์ความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น การมีความเสี่ยงที่ลดลง การมีรายได้ที่เพิ่มขึ้น นั่นเอง

2. โมเดลสร้างสมภูมิปัญญาชาวบ้านในการบริหารจัดการความเสี่ยงทางกลีกรรม
กรณีศึกษาหมู่ที่ 3 ตำบลกรุงชิง จังหวัดนครศรีธรรมราช แสดงดังแผนภาพที่ 2

ภาพที่ 2 โมเดลสร้างสมภูมิปัญญาชาวบ้านในการบริหารจัดการความเสี่ยงทางกลีกรรม
กรณีศึกษาหมู่ที่ 3 ตำบลกรุงชิง จังหวัดนครศรีธรรมราช

สรุป/ข้อเสนอแนะ

ควรมีการนำผลงานวิจัยไปเผยแพร่ และใช้ประโยชน์โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพื้นที่ที่มีกรณีความเสี่ยงทางกลไกที่เกิดจากพิบัติภัยน้ำท่วม ซึ่งเกิดขึ้นบ่อยในประเทศไทย และควรมีการแสวงหาปราชญ์ชาวบ้านที่ภูมิปัญญาการจัดการความเสี่ยงทางกลไกด้านอื่น เช่น ราคาสินค้าสินค้าเกษตรตกต่ำเพื่อให้เกิดองค์ความรู้รอบด้านมากยิ่งขึ้น การวิจัยครั้งถัดไป ศึกษาตัวปัจจัยนำเข้า กระบวนการ และปัจจัยนำออก และพัฒนาต่อยอดสู่การศึกษาตัวแปรต้น ตัวแปรตามสำหรับใช้เป็นกรอบแนวคิดในงานวิจัยเชิงปริมาณ ที่มีกลุ่มตัวอย่างขนาดมากขึ้นต่อไป เพื่อนำไปสู่การสร้างแนวคิดทฤษฎีการสร้างภูมิปัญญาซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อคนทั่วไป ในการมีภูมิปัญญาเป็นของตนเองเพื่อการพึ่งพาตนเองยามเกิดปัญหาทั้งในด้านการงาน ธุรกิจ หรือเรื่องส่วนตัว

เอกสารอ้างอิง

- กรมส่งเสริมการเกษตร. (2562). ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น. กรุงเทพมหานคร: กรมส่งเสริมวิชาการเกษตร.
- ชาคริต เชื้อนสวรรค์. (2562). ทฤษฎีพัฒนาการของ Piaget. กรุงเทพมหานคร: ซี เอ็ด พับลิชชิง.
- ทิพย์วารี สงนอก. (2563). เรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นจากวิถีชาวบ้าน ต.หมื่นไวย อ.เมือง จ.นครราชสีมา. วารสารชุมชนวิจัย มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา. 14(3). 129 – 143.
- ธัญพงศ์ สารรัตน์. (2563). เรื่องพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ อัตลักษณ์ ภูมิปัญญาท้องถิ่น บ้านกระเบา บ้านหนองบัว และบ้านจะกุด ตำบลโนนสูง อำเภอชุมพวง จังหวัดศรีสะเกษ. วารสารพุทธมณฑล ศูนย์วิจัยธรรมศึกษา สำนักเรียนวัดอาวุธวิกสิตาราม, 5(2), 105 – 120.
- นันทวิช นูนารถ. (2560). ภูมิปัญญาท้องถิ่นคุณค่าแห่งวิถีชีวิต วัฒนธรรม เพื่อการศึกษาที่ยั่งยืน. วารสารวิชาการและวิจัยสังคมศาสตร์, 12(34), 17 – 26.
- พงษ์พันธ์ พงษ์โสภา. (2559). พฤติกรรมกลุ่ม. กรุงเทพมหานคร: พัฒนาการศึกษากทม.

- พรพรรณ ประจักษ์เนตร. (2014). บทวิจารณ์วารสาร Self – Disclosure in Social Media: Extending the Function Approach to Disclose Motivation and Characteristics on Social Site. วารสารนิเทศศาสตร์และนวัตกรรมนิต้า, 2(1), 199 – 202.
- พรชัย ศุภวิจิตพัฒนา และคณะ. (2564). การศึกษาการรวมกลุ่มเพื่อสร้างความเข้มแข็งอย่างยั่งยืนของชุมชนบางกะเจ้า. วารสารชุมชนวิจัยและพัฒนาสังคม, 15(2), 118 – 130.
- ภาวดี มหาพันธ์ และนันท์ชญา มหาพันธ์. (2559). พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ อัตลักษณ์ ภูมิปัญญาท้องถิ่นพนัสนิคม. วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, 24(45), 1-19.
- รุ่งทิพย์ ชัยพรหม และคณะ. (2558). กระบวนการรวมกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกลำไย ตำบลหอดอำเภอสอด จังหวัดเชียงใหม่. วารสารบัณฑิตวิจัย, 6(1), 165 – 175.
- วรวิทย์ จันทรสุวรรณ. (2565). ระดับชั้นความสามารถของบloomและการประยุกต์ใช้. กรุงเทพมหานคร: โซลโรท์.
- วิวัฒน์ ไม่นั่นสาร. (2560). การจัดการความเสี่ยงในธุรกิจเกษตร. กรุงเทพมหานคร: สถาบันการจัดการปัญญาภิวัฒน์.
- Noppitam district. (2023). ข้อมูลทั่วไปอำเภอนพพิตา. เรียกใช้เมื่อ 5 มกราคม 2566 จาก www.noppitam.go.th//.